

IOAN GURĂ DE AUR, *DESPRE ÎNFRÂNARE*

Traducere, introducere, note și comentarii
de Drd. Ilarion ARGATU,
Facultatea de Teologie „Dumitru Stăniloae” din Iași

Introducere

Lucrările dedicate exclusiv scrierii hrisostomice *Despre înfrânare* sunt foarte puține. Acest studiu introductiv se dorește a fi o prezentare a acestei literaturi, pe care o vom completa, cât mai sistematic posibil, cu alte informații, cerând iertare pentru acele texte care, dată fiind lipsa de informații, nu elucidează pe deplin problematica abordată.

1. Tradiția manuscrisă

Deși cercetătorii operei Sfântului Ioan Gură de Aur se lovesc în cazul multor lucrări hrisostomice de o tradiție manuscrisă imensă (copiștii răsăriteni și cei occidentali întrecându-se în multiplicarea operelor marelui ierarh), care face imposibilă stabilirea unei variante autentice, în cazul nostru situația stă exact invers: nu avem decât un singur manuscris care păstrează textul grec al acestei omilii și nu există alte opțiuni de lectură în stabilirea unui text cât mai aproape de original. Acest manuscris este cuprins în *Codex Basiliensis*, 39, olim B. II. 15, fol. 289-291¹.

După cum o arată și numele codexului – *Codex Basiliensis* – în care e păstrat textul omiliei *Περὶ σωφροσύνης*, el a fost descoperit în Biblioteca Universității din Basel, Elveția, unde se păstrează și astăzi. Acest codice datează din secolele IX-X și conține următoarele opere ale Sfântului Ioan Hrisostom:

1. *Περὶ σωφροσύνης*, f. 289;

---

¹ Despre informațiile referitoare la acest codice și la operele pe care le cuprinde, vezi Sebastian Haidacher, *Drei unedierte Chrysostomus texte einer Baseler Handschrift*, în „Zeitschrift für Katholische Theologie”, XXX (1906), pp. 573-574.

2. *In Iobum et Abrahamum*, f. 305;
3. *Εἰς τὸν ἀποστολικὸν ῥετόν* Ὅταν ἀντῶ ὑποταῖ τὰ πάντα, f. 333;
4. *In Psalmum Dominus regnavit*, f. 346;
5. *Sermo exhortatorius ad Antiochenos*, f. 359;
6. *Εἰς τὸ Ἐπίστευσα, δίο ἐλάλησα*, f. 383;
7. *De fide et contra ereticos*, f. 442.

Așadar, nu putem spune că avem de-a face cu o tradiție manuscrisă semnificativă în ceea ce privește opera pe care o avem în discuție, ci cu un singur manuscris, care, probabil, a fost cândva concurat de numeroase alte exemplare.

2. Ediții ale textului

Întrucât există un singur manuscris care păstrează textul grecesc, este de așteptat ca edițiile textului să nu fie foarte numeroase. Consultând bibliografia hrisostomică alcătuită de Daniel Popa², ne-am așteptat ca textul omiliei *Περὶ σωφροσύνης* să fie găsit în trei ediții. Se întâmplă însă ca dintre cele trei ediții citate de Daniel Popa, care îl urmează pe Maurits Geerard, doar una să conțină un text în limba greacă, celelalte două redând traduceri ale textului în latină.

Așadar, singura editare a textului omiliei *Περὶ σωφροσύνης*, așa cum este el păstrat în manuscrisul pe care îl aminteam anterior, se găsește la: Sebastian Haidacher, *Drei unedierte Crisostomus texte einer Baseler Handschrift*, în „*Zeitschrift für Katholische Theologie*”, XXX (1906), pp. 575-581³. Teologul austriac, care și-a dedicat întreaga viață studierii vieții și operei Sfântului Ioan Gură de Aur, prefațează editarea propriu-zisă a omiliei cu o scurtă introducere critică asupra manuscrisului în care se găsește textul și una asupra omiliei, pentru ca, la finalul editării, să adauge câteva note critice asupra textului, în care să evidențieze locuri paralele între această omilie și alte opere hrisostomice, explicații filologice și comentarii teologice.

² Daniel Popa, *Operele Sfântului Ioan Gură de Aur: autentice, îndoielnice, neautentice, conform CPG, cu bibliografie*, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2002, p. 148.

³ Citările textului grecesc al omiliei hrisostomice sunt din această singulară ediție, indicându-se pagina (paginile) și numărul rândului (rândurilor) în care se găsește textul.

3. Traduceri ale textului

După cum reiese din cele prezentate până aici, este evident că omilia *Περὶ σωφροσύνης* s-a bucurat de timpuriu de o traducere latinească, aceasta fiind făcută cel târziu la finalul secolului al XVI-lea sau începutul secolului al XVII-lea. Afirmăm aceasta, întrucât edițiile latinești redau toate aceleași traducere, cu următoarele aspecte de particularitate:

- Henry Savile, în volumul al VII-lea din *ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΟΝ ΙΟΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ*, publicat în 1612, înaintea apariției traducerii latinești a omiliei *Despre înfrânare*, menționează că traducătorul nu este cunoscut cu certitudine⁴;

- Bernard de Montfaucon, în *ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΟΝ ΙΟΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ*, volumul al VI-lea, atribuie traducerea publicată de el unui codex (Cromwellianus 14), care există în Biblioteca Bodleiană. Cert este că în manuscrisul indicat de el nu se găsește o astfel de operă a Sfântului Ioan, ci doar o operă omonimă a lui Talasie⁵. E de remarcat totuși referința pe care o face în legătură cu această traducere: *Interpretatio Latina, etsi vetus, sat bene concinnata est*⁶. Întrucât el nu a avut acces decât la o mică parte din textul original grec⁷, întrebarea rămâne și, probabil, fără un răspuns cert, pe ce bază afirmă acestea și evaluează munca traducătorului latin, rămas necunoscut nouă.

⁴ *ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΟΝ ΙΟΑΝΝΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ*, vol. VII, editat de Henry Savile, Eton, 1612, p. 939.

⁵ Cf. Henric O. Coxe, *Catalogi Codicum Manuscriptorum Bibliothecae Bodleianae, Pars Prima: Recensionum Codicum Graecorum*, E Typographeo Academico, Oxonii, 1880, pp. 440-441. Opera lui Talasie este publicată la noi în *Filocalia*, vol. 4, traducere din grecește, introducere și note de Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, EIBMBOR, București, 2010.

⁶ *ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΟΝ ΙΟΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ*, editată de Bernard de Montfaucon, vol. VI, Paris, 1885, p. 353. Pentru că ediția aceasta la care am avut acces a fost publicată relativ târziu, trebuie amintit faptul că ediția princeps a fost publicată în 1718-1738, iar o a doua ediție în 1735-1740.

⁷ Cf. *Ibidem*. Bernard descrie pe scurt, în *Monitum*, la această editare a textului, încercările sale de a intra în posesia manuscrisului grec. În acest sens, i-a scris lui Joseph Bowles, prim-bibliotecar al Bibliotecii Bodleiene (1719-1720),

Abatele Migne reia întru totul ediția lui Bernard de Montfaucon⁸, nefiind astfel necesare precizări suplimentare în legătură cu textul și traducerea tipărite de el.

Valorificând informațiile de mai sus, tragem următoarele concluzii referitoare la această unică traducere, editată de cei trei: ea aparține unui traducător a cărui identitate nu poate fi cunoscută cu certitudine, este destul de veche, neavând o dată *a quo*, pe când cea *ad quem* ar putea fi începutul secolului al XVII-lea, preluată din *Codex Cromwellianus* 14, existent în biblioteca din Oxford.

4. Autenticitatea scrierii

Daniel Popa introduce această operă în categoria *Dubia et Spuria*⁹. Nu cunoaștem motivele pentru care autorul român ia această decizie, însă este cert că editorii textului nu alimentează această teză. Editorii latini introduc în unanimitate omilia *Περὶ σωφροσύνης* în categoria operelor autentice ale Sfântului Ioan Gură de Aur, afirmându-i simplu, declarativ, apartenența hrisostomică, fără a se sprijini pe oarece argumente.

Sebastian Haidacher, singurul editor al singurului manuscris grec cunoscut, merge mai departe și, pe baza unei analize filologice, tematice și contextuale, ajunge la concluzia că *autenticitatea acestei omilii nu poate fi pusă sub semnul întrebării*, modul de a gândi și de a se exprima fiind al Sfântului Ioan Gură de Aur¹⁰. El evidențiază unele locuri, expresii și idei comune acestei omilii cu alte locuri, expresii și idei din întreaga operă hrisostomică¹¹, afirmând

---

să-i trimită manuscrisul grecesc al acestei lucrări, întrucât într-un catalog al lui John Potter (cel mai probabil Arhiepiscopul de Canterbury la acea dată, fost profesor la Divinity School în Oxford și episcop de Oxford) văzuse titlul și începutul lucrării în greacă. Joseph Bowles l-a înștiințat însă că filele manuscrisului ce conțineau această operă s-au pierdut.

⁸P.G. LVI, 289-294. Întrucât acest volum al *Patrologia Graeca* a fost publicat în 1839, cu siguranță a urmat fie ediției princeps a operei lui Bernard de Montfaucon, fie celei de-a doua ediții, ambele publicate la începutul secolului al XVIII-lea.

⁹Daniel Popa, *op. cit.*, p. 148. Autorul face aceasta urmându-l pe Maurits Geerard, care împarte operele Sfântului Ioan Gură de Aur în cinci categorii: *genuina, dubia, spuria, inedita, versione*. Cf. *Ibidem*, p. 11.

¹⁰Sebastian Haidacher, *op. cit.*, p. 574.

¹¹*Ibidem*, pp. 581-582.

pe baza acestor concordanțe identitatea de autor a celor două surse. Acestea și alte argumente ale paternității hrisostomice ale textului vor fi menționate ca note și comentarii la textul tradus sau vor fi evidențiate ca argumente în sprijinul autenticității în subcapitolele ce urmează.

5. Data și locul rostirii omiliei

Dacă în cele privitoare la autenticitate lucrurile par a fi în linii mari lămurite, în ceea ce privește data și locul în care a fost rostită omilia în discuție, nu putem afirma acest lucru decât până la un punct.

Bernard Montfaucon este de părere că această omilie a fost rostită în Antiohia sau în Constantinopol. Această afirmație, cu titlu general însă, chiar dacă pare a lămuri într-o oarecare măsură locul ținerii acestei predici, nu face altceva decât să enumere toate posibilitățile de locație ce ar putea fi avute în vedere, întrucât lui Ioan, odată hirotonit preot în Antiohia, i-a fost încredințată slujirea de predicator, slujire ce a săvârșit-o aici, fără întrerupere, până la numirea sa pe scaunul episcopal al capitalei. Așadar, e de la sine înțeles, aducându-ne aminte viața marelui orator, că nu putea rosti omilia aceasta decât în Antiohia, ca presbiter, sau în Constantinopol, ca arhiepiscop.

Făcând din nou recurs la viața Sfântului Ioan, ne dăm seama că stabilirea locului în care a fost ținută această omilie ar implica și identificarea aproximativă a anului în care el a rostit-o. Astfel, nu ar mai trebui să ne raportăm la perioada 386-403, o perioadă destul de lungă (de 17 ani), ci ne-am putea referi fie la perioada antiohiană (386-396), fie la perioada constantinopolitană (397-403). Deși a fost arhiepiscop al capitalei până în 404, acest an este puțin probabil pentru datarea omiliei, întrucât o perioadă atât de tulbură din viața sa s-ar fi reflectat prin oarece detalii și în predica sa. Or, în textul de față nu avem absolut nici un indiciu care să ne lase impresia că oratorul începuse a simți, după cuvântul apostolului Pavel, „din afară lupte, dinăuntru temeri” (II Cor. 7, 5). Din contră, stilul cumpătat, aproape deloc incisiv, analogiile dinamice, trimiterile la atleți și lupte în stadioane ne fac, mai

degrabă, să credem că această omilie a fost rostită în perioada antiohiană a vieții Sfântului Ioan.

Un argument în plus pentru susținerea acestei păreri găsim în referirile pe care le face la olimpiade și atleții desemnați pentru a participa la acestea. Este binecunoscut faptul că în Antichitate, lângă Antiohia, la numai patruzeci de stadii, în Daphne, se organizau jocuri pentru atleți, denumite *Daphnea*, dedicate zeului Apollo și zeiței Artemis. Începând cu 44 d. Hr., locuitorii din Antiohia vor cumpăra de la cei din Elis dreptul de a organiza jocurile numite *Ὀλύμπια* și le vor da o strălucire și o anvergură deosebită, până la desființarea lor de împăratul Iustin, în 521 d.Hr.¹². Considerăm că presbiterul Ioan, cel mai de seamă ucenic al retorului Libaniu, avea grijă să-și aleagă modalitățile de exprimare a unei teme, luând în considerare publicul căruia i se adresa, ținând seama de realitățile cotidiene în care acesta își desfășura existența și pe care el, slujitorul lui Dumnezeu, era chemat să-l îndrume spre cărarea Împărăției. Bineînțeles că aceste argumente nu pot fi considerate îndeajuns de puternice pentru a putea afirma cu certitudine locul și anul rostirii acestei omilii, însă nu trebuie nici pierdute din vedere în evaluarea unor viitoare ipoteze.

Dacă cele evidențiate până acum nu pot fi postulate fără teama de a greși, există totuși și aspecte ale datării ce oferă certitudinea ineranței. Un astfel de aspect este raportat la încadrarea omiliei în timpul sacramental și liturgic al Bisericii. Toții editorii, fie de text, fie de traducere, sunt de acord că această omilie a fost rostită în perioada Săptămânii Luminate, săptămână ce începe cu sărbătoarea Învierii Domnului, întrucât Sfântul Părinte se adresează celor care „au fost îmbrăcați în Hristos”, celor ce înainte de a intra în luptă au fost încununați de Hristos și unși, asemenea atleților, cu untdelemn, celor cărora, înainte de această luptă, trebuie să li se vorbească despre „suferință răbdătoare și biruință”¹³. Sebastian Haidacher adaugă detaliul, extras din operele hrisostomice, că Sfântul Ioan obișnuia să le predice nofiților în toate cele șapte zile ale Săptămânii Luminate, fie după Sfânta Liturghie, fie

¹² William Smith, art. „Olympia”, în William Smith (ed.) *Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, Editura Little, Brown and Company, Boston, 1859, p. 832.

¹³ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Περὶ σωφροσύνης*, pp. 575-576, rr. 7, 9-12.

după masa de la finalul acesteia, pe care noii botezați obișnuiau să o servească în comun. Astfel își explică el scurtimea, de altfel inexplicabilă, a acestei omilii¹⁴.

6. Titlul omiliei

Așa cum ni s-a păstrat, omilia este intitulată *Περί σωφροσύνης*. Termenul *σωφροσύνη* pune însă multe probleme de traducere și înțelegere exactă, întrucât sfera lui semantică este destul de largă și a suferit modificări în diferitele etape ale limbii grecești.

Dicționarele ne oferă pentru el diferite înțelesuri. Astfel, Liddell&Scott îl traduc în engleză astfel: „1. soundness of mind, moderation, good sense, prudence, discretion; 2. moderation in sensual desires, self-control, temperance, chastity, sobriety”, văzându-l ca pe un sinonim al latinescului *temperantia*, *modestia*¹⁵. Anatole Bailly îl redă în franceză prin: „I. bon sens, prudence, sagesse; II. 1. modération dans le désirs, tempérance, 2. modestie, simplicité”¹⁶, iar Geoffrey Hugo Lampe îl găsește în operele patristice cu următoarele înțelesuri: „A: discretion, moderation, honesty, probity, B: chastity, continence”¹⁷.

Studierea termenului *σωφροσύνη* a făcut carieră în Occident, fiindu-i dedicate numeroase articole și studii sau chiar teze de doctorat, ce analizează prezența și înțelesurile pe care acesta le are la diferiți autori greci¹⁸ și chiar la unii autori romani care par să îl analizeze. În acest sens, Mark F. Carr afirmă că echivalarea latină preferată de Cicero pentru *sophrosyne* este *temperantia*, una dintre virtuțile considerate de el cardinale în *De officiis* (I, 94-95; 142)¹⁹.

¹⁴ Sebastian Haidacher, *op. cit.*, p. 574.

¹⁵ *A Greek-English Lexicon compiled by Henry George Liddell and Robert Scott*, Clarendon Press, Oxford, 1890, p. 1521.

¹⁶ Anatole Bailly, *Dictionnaire Grec-Français*, Hachette, Paris, p. 1892.

¹⁷ G.H.W. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Clarendon Press, Oxford, 1961, p. 1370.

¹⁸ Spre exemplu: Adriaan Rademaker, «*Sophrosyne*» and the Rethoric of Self-Restraint: Polysemy & Persuasive Use Of An Ancient Greek Value Term, Brill Academic Publishers, 2005; Helen North, «*Sophrosyne*» Self-Knowledge and Self-Restraint in Greek Literature, Cornell University Press, New York, 1966.

¹⁹ Mark F. Carr, *Passionate Deliberation. Emotion, Temperance and the Care Ethic in Clinical moral Deliberation*, Kluwer Academic Publishers, Norwell, 2001, p. 29.

Luând în considerare toate acestea, dar bazându-ne în special pe analiza diacronică a înțelesului acestui termen făcută de Geoffrey Hugo Lampe și pe mesajul pe care ni-l transmite conținutul omiliei, am considerat de cuviință să traducem titlul acesteia și orice altă ocurență a termenului *σωφροσύνη* prin „înfrânare”. Aici se adeverește remarca lui Bernard de Monfaucon, care aprecia traducerea latină a omiliei ca fiind una „armonioasă”, întrucât titlul ales de interpretul latin, *De continentia*, este, într-adevăr, unul în deplină armonie cu fondul cuvântării, fiind cel mai concis rezumat al acesteia.

Al celui între sfinți Ioan Gură de Aur, *Despre înfrânare*^f

Mi se pare că vorbirea despre înfrânare este întotdeauna foarte folositoare și pe potriva^b slujitorilor lui Hristos. Vom face aceasta în fața voastră, mai ales acum^c, când fiii Bisericii, îmbrăcându-L pe Hristos, au dobândit înfrânarea mai mult decât alte bunuri trebuincioase. Fiindcă oricine știe că se cuvine ca atleții^d desemnați pentru olimpiade să se ungă^e la coborârea în arenă, iar mai apoi să se discute cu ei despre lupte și suferință răbdătoare și biruință; în această împrejurare, acest lucru²⁰ ar fi socotit de toți săvârșit pe bună dreptate; mai cu seamă fiindcă îi vedem pe atleții Mântuitorului primind putere de la Duhul [Sfânt] prin dumnezeieștile Taine^f, poate i-am putea însoți în lupta cea duhovnicească, vorbind despre înfrânare.

În luptele omenești, cununile [se dau] după victorie, pe când, în întrecerile lui Hristos, cununile [se primesc] înaintea victoriei. De ce dar Hristos ne-a trimis la luptă încununându-ne [mai întâi]?

Pe de o parte, a vrut să-i înfricoșeze pe vrăjmași, pe de alta, ne-a deșteptat mintea, ca, văzând înainte cinstea cea dată de El, să facem și să vorbim numai²¹ cele vrednice de cinstea Stăpânului. Căci dacă vreun rege^g, fiindu-i pusă mantia, fiindu-i împodobit capul cu coroană, iar apoi, purtat fiind de slăbiciunile firii, ar face ceva nedemn de cinstea împărătească, de îndată ce a privit spre veșmântul lui s-a făcut și mai mult de rușine, tu însă, cel care L-ai îmbrăcat pe Hristos^h, când ai cunoscut dorința rușinoasă care mult vatamă sufletul, privește drept spre veșmântul dumnezeiesc și degrabă vei deveni mai puternic decât uneltirea răului.

E un lucru bun a preamări înfrânarea, dar e și mai bun lucru a o dobândi; însă cei care ascultă și vorbesc neîncetat despre ea capătă de pe urma acestor cuvinte nu puțină mângâiere a înfrânăriiⁱ. De aceea și Dumnezeu a hotărnicit să fie binecunoscute virtuțile sfinților prin dumnezeieștile Scripturi, ca să-i tragă pe toți oamenii spre imitarea acestora și să-i convingă să se îndeletnicească cu

²⁰ *i.e.* rostirea predicii de față.

²¹ literal: „toate”.

înfrânarea pe cei care calcă cu stăruință pe urmele celor drepți. Căci dacă mulți, văzând deseori în întreceri pe atleții încununați dezbrăcându-se degrabă, s-au dedicat luptelor și au suferit multe și grele trude ca să fie [și ei] încununați cu ramuri de măslin sau de dafin, când [ii] vedem pe alții încununați de Dumnezeu, cât de mult râvnește voința noastră să sufere trude pentru înfrânare, ca să ne agonisim cununile cerești cu prețul faptelor vrednice de cinste, bune și mântuitoare?

Și, într-adevăr, cum nu [e] înfricoșător și vrednic de multă mânie, dacă cununa de măslin sau de dafin și slava deșartă, care o să piară deodată cu viața aceasta, adună pe atleți pentru victorie, iar pe noi darurile lui Hristos nu ne înduplecă să părăsim orice plăcere, iar frica de Dumnezeu să stăvilim poftetele? Într-adevăr, nu doar în oameni se observă zelul pentru asemenea lucruri, ci și porumbeii, de multe ori, văzând o pasăre care conduce, îndată [o] urmează pe aceea, iar mânzul de soi săltând în turma cailor, aduce întreaga turmă pe cale[a cea bună]. Prin urmare, de vreme ce noi toți [suntem] turma lui Hristos, iar mânzul între noi este bunul Iosif, cel deplin înfrânat, care prin salturile cerești îi cheamă pe cei împreună-slujitori la urmarea lui, să cântăm împreună bunului tânăr, cântarea cea duhovnicească, laudându-i cumpătarea nu doar prin cuvinte, ci și prin imitarea faptelor. Acela era un păzitor al cumpătării atât de aspru și de neclintit, încât putea să fie îndestulat în desfătări și să trăiască în lux și să-și conducă stăpâna²², dar, cu toate acestea, fiind pe punctul de a stăpâni astfel și atât de mari [lucruri], cugetând, a ales mai degrabă să moară decât să lepede înfrânarea, căci pe când bogăția și puterea și slava aduc un câștig trecător și își găsesc sfârșitul odată cu viața aceasta, numai împlinirea virtuții nu-i putea fi luată^k. De aceea, a lepădat plăcerile ca pe ceva care oprește de la frica pentru Hristos, a disprețuit bogăția și luxul și promisiunile stăpânei, socotind mai plăcută suferința din închisoare decât locuințele luminoase. Și totuși, este greu ca cei care ajung pe culmea frumuseții să-și stăpânească plăcerea; cel care-și agonisește atâta suferință pentru înfrânare^l, ca să potolească prin frumusețea sufletului tine-

²² E vorba cel mai probabil de soția stăpânului său, Putifar.

rețea trupului, e asemenea unui astru minunat în privința frumuseții [trupului], unor îngeri, în privința [frumuseții] sufletului.

Se cuvine ca noi să ne minunăm nu doar de înfrânarea tinerelului, ci și de încercările pe care le-a suferit pentru ea, socotind slujirea plăcerilor mai înfricoșătoare decât moartea^m. Cineva ar putea cunoaște desăvârșit virtutea acestuia dacă ar cerceta amănunțit împrejurările în care s-a arătat, păzindu-și sufletul curatⁿ; căci înainte ca Stăpânul și Creatorul tuturor să se facă cunoscut pământului²³, [Dumnezeu] dădea un suflet liber, adăpostindu-l într-o casă a nelegiuirilor, având alături pe mulți care îl cheamă spre cele mai rele, dar nici un dascăl al înfrânării, toți slujind plăcerii, bucurând stomacul, nefăcând ceva vrednic sau cucernic; dar, cu toate acestea, fiind împresurat de astfel și de atât de mari rele și văzând pe neînfrânata stăpână presându-l, nu s-a făcut trădător al comorilor cerești, ci și-a păstrat neîntinat templul duhului^o, primind mai bine să moară decât să slujească plăcerilor. Acesta nu l-a auzit pe Pavel zicând: „trupurile voastre sunt mădulele ale lui Hristos” (I Cor. 6, 15), dar, cu toate acestea, înainte să audă glasul dumnezeiesc, nu s-a arătat mai prejos decât cei care au fost vrednici de promisiunile cerești, învățându-ne prin acest cuvânt pe noi, cei care ne ostenim neconținut în biserici, cum se poate păstra sufletul neprihănit. „Căci dacă eu, a zis Iosif, m-am născut înaintea arătării lui Dumnezeu, nevăzând încă pe Stăpânul asumându-și chipul robului^p, neauzind încă pe corifeul apostolilor spunând: «trupurile voastre sunt mădulele ale lui Hristos», cu toate acestea, am socotit de cuviință să arăt robilor lui Dumnezeu stăpânirea asupra plăcerii și, deși văzând multe suferințe atârând [de această virtute], nu am fost vădit trădător al înfrânării, cât de mult se cuvine ca voi să viețuiți cu frică și cu tremur în chibzuință, ca să nu vă arătați nevrednici de cinste, să nu faceți mădulele ale lui Hristos mădulele ale desfrânatei?” Acest cuvânt poate întări sufletul întreg prin înfrânare, acest cuvânt înlătură degrabă toată plăcerea, acest cuvânt potolește ușor aprinderile patimii, [căci nici măcar] un puhoi care, venind asupra focului,

---

²³ Modalitate stilistică de referire la perioada Vechiului Testament, perioada de dinainte de Întrupare, actul prin care Dumnezeu se descoperă în mod deplin lumii.

stinge lesne flacăra, nu e precum acest cuvânt dumnezeiesc care, pătrunzând în suflet, risipește degrabă aprinderile cele rele!

Și marele Iov²⁴ însuși poate să zică cuvinte către noi; [el] care a fost vădit nu doar aspru practicant al înfrânării, ci a pus și lege ochilor săi să nu privească spre fața unei fecioare (Iov 31, 1), pentru ca frumusețea văzută să nu-i răpească mintea²⁴. Într-adevăr, cine nu ar fi mirat și nu s-ar minuna văzându-l pe acest bărbat, pe de o parte, luptând cu noblețe împotriva diavolului și rușinând orice uneltire a răului, iar, pe de alta, ocolind fața fecioarei și abătându-și grabnic ochii de la frumusețea fetei? Pe de o parte, văzând pe diavolul apropiindu-se, nu fugea, ci rămânea ca un leu, încrezându-se în putere[a-i], pe de alta, privind fata nu zăbovea, nici nu-și întorcea privirea spre frumusețea ei, ci se retrăgea îndată, socotind mai întâi că războiul împotriva demonilor cere bărbăție și suflet curajos, iar apoi, că practicarea cumpătării nu ține de relația cu fetele, ci de evitarea fecioarelor^r, pentru a rămâne neatins de păcat²⁵. Așadar, cel care face mărturia fecioriei să primească sfaturile celui mai înfrânat dintre toți oamenii, care, deși s-a născut înaintea arătării lui Hristos, a devenit totuși un păzitor aspru al înfrânării. Nimeni să nu asculte fără a lua aminte istorisirea drepților dinaintea arătării lui Hristos, care pentru înfrânare și-au agonisit atâta suferință; căci nu aveau impusă o asemenea nevoie de înfrânare, iar neglijarea dobândirii înfrânării nu le aducea sfinților o mare vină. Cum așa? Când [tocmai] pentru acest motiv Dumnezeu cel Preaînalt, Creatorul tuturor, a luat chipul nostru, ca să coboare din cer sfințenia îngerilor. Așadar, ori de câte ori oamenii se arată slujind plăcerilor după [ce au primit] o asemenea cinste²⁶, măreția îndrăzelii să nu spună că cei ce fac mădularele lui Hristos mădulare ale desfrânatei arată prin aceasta că iubirea de oameni a Stăpânului este zadarnică. Să audă demonii și să fie înfricoșați că Dumnezeu nu a disprețuit să ne ia asupra-Și și să ne unească pe noi cu El! Oare îndrăznesc vreunii dintre credincioși să se unească cu plăcerile, rupându-se de Hristos?^s Nu este așa rău să cazi din

²⁴ Literal: „rațiunea”.

²⁵ Literal: „imposibil”.

²⁶ Autorul face referire fie la primirea cinstei îmbrăcării în Hristos prin Taina Botezului (despre care s-a vorbit în începutul cuvântării), fie la cinstea sfințeniei îngerilor, coborâtă din cer pentru noi de către Hristos prin Întrupare.

cer scufundându-te în mocirlă, pe cât e de rău ca cel devenit mădular al lui Hristos să cadă din cinstea dumnezeiască și să devină mădular al desfrânatei!

Ori de câte ori o dorință rea îți mistuie sufletul, amintește-ți degrabă de Hristos, socotește că-L ai înaintea ta pe Pavel, amin-tindu-ți și zicând: „Nu știți că trupurile voastre sunt mădulare ale lui Hristos? Luând deci mădulele lui Hristos, le voi face mădulare unei desfrânate?” (I Cor. 6, 15). Dacă-ți vei aminti aceste cuvinte, îndată vei vedea plăcerea fugind. Căci, dacă stăpâna unei sclave necuviincioase, arătându-se binevoitoare și înfrânată, îndată o înfrânează doar cu privirea, de ce te miri, dacă pomenirea lui Hristos^t degrab potolește plăcerea mult tulburătoare? Întotdeauna să ai Crucea strălucind înaintea ochilor tăi și vei petrece o viață curată de păcate. Căci, așa cum stâlpul norului, fiind chip și profetie a Crucii, ocrotea mulțimea evreilor și nu-i lăsa să sufere nimic înfricoșător de la egipteni (Ieș. 13, 21), tot astfel Crucea, fiind văzută înaintea ochilor, alungă degrab toată pofta rea și nu lasă [pe cel care o privește] să sufere nimic nevrednic de cinste. Aceasta²⁷ este mântuirea sufletului, acesta [este] leacul minunat împotriva dorinței rușinoase! Căci așa cum neputințele din trupuri sunt înlăturate prin meșteșugurile doctorilor, tot astfel cuvintele lui Hristos vindecă degrab sufletul suferind.

De aceea, cerem și ne rugăm ca și cei care au păcătuit deja și cei care slujesc poftelor să se depărteze și să se înfrâneze și să nu fie învinși de tot felul de patimi, nici să fie purtați ca de vânt, nici slujind plăcerilor să-și poarte cugetarea spre răzvrătirea²⁸ cea amară din suflet, ci să se lupte și să stea pregătiți și, prin frica lui Hristos, întărindu-și mintea, să arunce vătămătoarea stăpână din cetate^u. Astfel, îndepărtând orice întinare și lepădând mulțimea celor păcătuite, cu suflet curățit și neprihănit, să îndrăznim să înaintăm spre dumnezeieștile și înfricoșătoarele taine ale Marelui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, a Căruia este slava și puterea în vecii vecilor. Amin.

---

²⁷ *i.e.* vederea Crucii pururea înaintea ochilor.

²⁸ *i.e.* păcătuirea și slujirea poftelor.

Comentarii

^a Cu privire la titlul lucrării, a se consulta studiul introductiv și lămuririle privitoare la înțelesurile cuvântului *σοφροσύνη*.

^b Am tradus adjectival cele două adverbe *χρησιμώτατος εἶναι καὶ πρέπων*, pentru ușurarea lecturii.

^c După cum precizam și în studiul introductiv, cuvântarea a fost rostită în Săptămâna Luminată; motivul pentru care Sfântul Ioan consideră prielnică rostirea unei cuvântări despre înfrânare este dat, pe de o parte, de asceza din timpul Postului Mare cu care creștinii se îndeletnicesc, iar pe de alta, de asceza mult mai aspră de care avuseseră parte adresanții. Coroborarea acestui vag *πρὸς ὑμᾶς* cu *τὸν Χριστὸν ἐνδυσάμενοι* și cu *τῆς ἐκκλησίας οἱ παῖδες* ne fac o imagine clară asupra auditoriului căruia îi este adresată această omilie: neofiii, proaspăt botezații, cei de curând îmbrăcați în cămașa albă a botezului, pe care obișnuiau să o poarte din noaptea Sfințelor Paști până la Duminica Tomei, întreaga Săptămână Luminată.

^d În literatura creștină, primul care folosește imaginea atletului, pentru a reprezenta prin aceasta realități din viața duhovnicească a credincioșilor, este Sfântul Apostol Pavel (I Cor. 9, 24-27; Gal. 2, 2; Filip. 2, 16; 3, 14; I Tim. 4, 10; II Tim. 2, 5). Inspirându-se din scrierile sale, mulți Părinți și Scriitori bisericești s-au ajutat de acest motiv al atletului pentru zugrăvirea unei imagini cât mai reprezentative a luptei pe care slujitorii lui Hristos trebuie să o poarte, pentru ca, la finalul ei, să obțină cununa biruinței. Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie Teologul sau Sfântul Grigorie de Nyssa, în numeroasele panegirice închinat sfinților martiri, abundă în epitete și metafore ce îl duc pe ascultător, atunci, iar astăzi pe cititor, cu gândul la întrecerile sau luptele la care luau parte atleții ce alergau pe stadioane sau cei ce coborau în arenă spre a se lupta.

A devenit comun în limbajul bisericesc encomiastic ca cel ce se luptă pentru propășirea dreptei credințe sau cel ce suferă pentru aceasta să fie numit *atlet al lui Hristos*. Acest titlu era dat în primă instanță doar martirilor ce proveneau din rândurile militarilor, însă curând denumirea s-a extins, cuprinzându-i pe toți cei care au suferit în vreun fel pentru Hristos. Începând cu secolul al XV-lea, numirii *athleta Christi* i se adaugă oarecare încărcături politice, întrucât devine un titlu oferit de Papa liderilor politici ce au condus campanii militare împotriva Imperiului Otoman sau și-au adus aportul în apărarea populației creștine asuprite de acesta. Nici Sfântul Ioan Gură de Aur nu a fost privat de acest titlu, fiind numit astfel încă de timpuriu în imnurile pe care Biserica i le-a consacrat și continuând să fie lăudat cu acest epitet până în ziua de astăzi, în biografiile pe care autorii contemporani i le dedică (e.g. Virgil Gheorghiu, *Gură de Aur: atletul lui Hristos*, Editura Deisis, Sibiu, 2008).

În operele sale, el nu se abate de la uzul consacrat de înaintașii săi imaginii atletului. În omilia de față, Sfântul evidențiază câteva aspecte specifice din viața atleților, care ar trebui să le ofere creștinilor noi perspective asupra luptei duhovnicești sau măcar să îi îndemne pe aceștia să se străduiască spre dobândirea victoriei, cel puțin atât cât se străduiesc luptătorii pentru a ieși învingători. Aceste

elemente specifice aici, din care unele vor fi detaliate și în comentariile subsecvente sunt:

- ungerea atleților prezentată în paralel cu ungerea pe care o primesc neofiii διὰ τῶν θείων μυστηρίων;
- încurajările și sfaturile primite de atleți înaintea luptelor, motiv al rostirii omiliei de față și al primirii ei de către auditoriu fără nici o adversitate;
- coborârea în arenă sau începutul luptei, reale pentru atleți, duhovnicești pentru cei proaspăt deveniți creștini;
- primirea cununilor și evidențierea diferenței radicale: Ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀνθρωπίνοις ἀγωνίσμασι μετὰ τὴν νίκην οἱ στέφανοι, ἐν δὲ τοῖς τοῦ Χριστοῦ σταδίοις πρὸ τῆς νίκης οἱ στέφανοι;
- râvna pe care o stârnește în atleți încununarea cu lauri și măslin, model al râvnei pe care creștinii trebuie să o aibă pentru biruința în lupta cea duhovnicească.

^e Această ungere a atleților înainte de coborârea în arenă de care amintește Sfântul Ioan nu este altceva decât o aluzie clară la ungerile prebaptismale, de care catehumeii Bisericii Primare aveau parte înainte de a coborî în baptisteriu pentru a primi botezul, act prin care deveneau creștini. Iată ce spune părintele profesor Ene Braniște despre ungerile prebaptismale, așa cum se desfășurau ele în Antiohia, conform *Catehezelor baptismale* ale Sfântului Ioan Gură de Aur: „Ungerea prebaptismală a catehumenilor se făcea la Antiohia în două etape. O primă ungere, parțială, era făcută când de către preot, când de către episcop asistat de preoți, îndată după ceremonia unirii cu Hristos și constând în facerea semnelui crucii cu untdelemnul sfințit și cu formula: «Unge-se X în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh», formulă identică cu cea pe care o vom găsi ceva mai târziu la Teodor de Mopsuestia. A doua ungere, de astă dată o ungere completă a trupului, va avea loc în noaptea următoare, adică imediat înainte de botez, ea constând în ungerea trupului întreg cu untdelemn sfințit de către diaconi și clerici inferiori (la femei o făceau diaconițele), după ce preoții dezbrăcau pe catehumeni de hainele lor; căci, spunea marele predicator, deși goliciunea trupească cerută nu e a rușinii, ci a inocenței regăsite, totuși, totul trebuie făcut cu sobrietatea și decența cuvenită curățirii tainelor” (Preot Profesor Dr. Ene Braniște, *Explicarea Sfintelor Taine de inițiere*, Editura Arhiepiscopiei Bucureștilor, București, 1990, p. 44).

^f „... fiindcă îi vedem pe atleții Mântuitorului primind putere de la Duhul [Sfânt] prin dumnezeieștile Taine...” – am putea avea aici un indiciu în favoarea ipotezei ce susține rostirea acestei omilii după Sfânta Liturghie (vezi Studiul introductiv), dacă înțelegem *dumnezeieștile Taine* ca pe *Sfânta Euharistie*, însă ar putea fi, de asemenea, doar o amintire a faptului că neofiii au primit prin *dumnezeieștile Taine* – Botez, Mirungere, Euharistie – putere de la Duhul Sfânt.

^g Pe departe de a fi la fel de prezent ca motivul atletului în operele patristice sau hrisostomice, motivul regelui este totuși prezent în această omilie, relevând una dintre ideile hrisostomice de bază. Totuși, Sfântul Ioan mai uzitează imaginea regelui pentru evidențierea unor realități din viața creștinilor, însă restrânge cercul acestora, avându-i în vedere doar pe monahi (A se vedea în acest

sens scrierea care este considerată a fi prima din șirul operelor hrisostomice, *Comparatio regis et monachi*, PG, 47, 387-392).

În omilia de față, Sfântul Ioan prezintă într-un scurt pasaj câteva idei ce le-am putea numi generic *Comparatio regis et christiani*, întrucât prezintă comparativ cinstea în care este îmbrăcat un rege și modul în care aceasta îl responsabilizează, cu cinstea în care e îmbrăcat ó τὸν Χριστὸν ἐνδεδυμένους și modul în care aceasta îl responsabilizează și îi dă biruință în lupta cu uneltirile răului.

^h Referire la îmbrăcarea în Hristos prin Taina Botezului, conform textului paulin din Galateni 3, 27, care se cânta în timpul botezului și a rămas până astăzi în serviciul liturgic la marile sărbători, care în vechime erau prilej de a primi botezul: „Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat”.

ⁱ E folosit aici sinonimul cuvântului σοφοσύνη, ἐγκρατεία, care, spre deosebire de σοφοσύνη, face mult mai mult referire la aspectul practic al înfrânării.

^j Iosif, unul dintre cei doisprezece patriarhi ai Vechiului Testament, fiul lui Iacov și al Rahilei, este prezentat în operele patristice ca modelul de înfrânare desăvârșită din Vechiul Testament. În acest sens, pe lângă Sfântul Ioan Gură de Aur (în omiliile 61-67 la Facere, *De Ioseph et castitate*) sau, mai bine zis, înaintea lui, se exprimă Origen și Sfântul Vasile cel Mare (Origen în *Fragmenta in Lamentationes*, iar Sfântul Vasile în *Epistola a II-a*). Acesta din urmă îi scrie prietenului Grigorie de Nazianz: „... dacă îndrăgește cineva fecioria, citește adeseori istoria lui Iosif, învățând din faptele lui cum să se păstreze curat, și anume nu numai să se înfrâneze de la plăcerile trupești, ci și cum să stăruiască mai mult în virtute” (Sfântul Vasile cel Mare, *Epistole*, 2, 3, în col. „Părinți și scriitori bisericești”, vol. 12: *Sfântul Vasile cel Mare. Scrieri*, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. Dr. Constantin Cornișescu și Preot Prof. Dr. Teodor Bodogae, Editura IBMBOR, București, 1988, p. 120).

^k Este interesantă această remarcă a Sfântului Ioan Gură de Aur, care practic afirmă în acest loc ceea ce avea să se întâmple și cu sine. Oricât de mult ar fi constrâns cineva dinafară să săvârșească păcatul, totuși, nimeni nu îi poate lua libertatea interioară de a urma vocii lui Dumnezeu.

^l vezi *supra*, nota 9.

^m Acest text poate fi văzut în lumina celui paulin din Filipeni 1, 21: „pentru mine viață este Hristos și moartea un câștig”, viața fără de Hristos, viața biologică, viața trăită pentru împlinirea plăcerilor, neavând nicio valoare în viziunea hrisostomică.

ⁿ Avem aici un îndemn hrisostomic clar la o lectură atentă și contextuală a istoriei lui Iosif.

^o Prin *templul duhului* trebuie înțeles *trupul*, trimiterea la textul Sfântului Apostol Pavel: „nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfânt care este în voi” (I Corinteni 6, 19) fiind evidentă.

^p Ar putea părea o simplă trimitere la evenimentul istoric al Întrupării Mântuitorului ca reper cronologic prin care El începe să se facă descoperit lumii, însă am putea, de asemenea, presupune aici o intenționată trimitere la un aspect dogmatic al *asumării naturii noastre* de către Mântuitorul Hristos, acela al înnoirii firii celor ce odată erau robi păcatelor, pentru a sluji de acum virtuții. Luând în

considerare faptul că ideea se va repeta ulterior, este vădit accentul pus pe împlinirea mai ușoară a virtuții, implicat a înfrânării, după împlinirea răscumpărării aduse de Mântuitorul Hristos.

⁹ Binecunoscuta istorie scripturistică a suferințelor lui Iov a dat naștere la numeroase comentarii patristice, care accentuează, în general, răbdarea, lupta pentru dreptate, conștiința neîntinată sau bărbăția acestuia (În aceeași categorie se încadrează și Sfântul Ioan Gură de Aur, *Comentariu la Iov*, traducere din greaca veche de Laura Enache, studiu introductiv de Dragoș Mîrșanu, Editura Doxologia, Iași, 2012). Sfântul Vasile cel Mare spune despre pilda pe care Iov o dă celui ce caută folosul duhovnicesc: „Bărbăția o poate învăța de la Iov, care nu numai când viața i s-a schimbat cu totul, încât într-o clipită din bogat a ajuns sărac și din tată a mulți copii să nu mai aibă nici unul, a rămas neclintit, păstrându-și tot timpul neîncovoiată credința sufletului său, ci n-a cârtit de mânie nici atunci când prietenii veniți să-l mângâie l-au luat în răs și i-au sporit prin aceasta mai mult durerea” (Sfântul Vasile cel Mare, *Epistole*, 2, 3..., p. 120).

Sfântul Ioan însă reliefează în omilia Περὶ σωφοροσύνης un aspect mai puțin sesizabil din cuprinsul relatării scripturistice a istoriei lui Iov, ce scapă privirii cititorului care se face părtaș suferinței dreptului nevinovat. Astfel, citând un text din Iov 31, 1: „Făcusem legământ cu ochii mei și asupra unei fecioare nu-i ridicam”, Sfântul evidențiază înfrânarea, această virtute ce stătea în spatele rezistenței îndelungate în suferință a lui Iov.

În cazul acestui drept, termenul grecesc echivalat de românescul înfrânare, σωφοσύνη, își are un înțeles mult mai profund, el desemnând *chibzuința, înțelepciunea practică* prin care cineva își analizează atent acțiunile și gândește bine la ceea ce trebuie să înfăptuiască. Afirmăm aceasta, întrucât în cuprinsul cuvântării ni se vedește tocmai capacitatea lui Iov de a trata fiecare încercare, prin metode de rezolvare proprii, adaptate situației, ceea ce literatura patristică a recunoscut mai târziu a fi discernământul duhovnicesc.

¹ E vădit aici caracterul inițiativ al cuvântării. Faptul că le vorbește neofiților, cărora le arată cum trebuie să intre în lupta cea duhovnicească, mai întâi prin fuga de ispită, este dovedit de alte numeroase locuri din opera Sfântului Ioan, în care arată că nu femeia este cauză a păcatului, ci mintea bărbatului, care a fost văduvită de înțelesul corect al lucrurilor, acesta fiind corupt de patimi.

² Botezul, aici, în viziunea hrisostomică, e privit ca o acțiune-răspuns la întruparea Domnului: asumării noastre de către El atunci, trebuie să-i corespundă asumarea Lui de către noi; pentru ca mântuirea noastră să fie împlinită, ambele trebuie să fie desăvârșite.

³ Curățirea de patimi se săvârșește prin pomenirea lui Hristos; aceasta este una dintre dovezile existenței unei oarecare metode de practică isihastă la Sfântul Ioan Gură de Aur, întrucât vorbește chiar de *pomenirea numelui lui Hristos*, miezul lucrării isihaste (vezi și Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe*, EIBMBOR, București, 2002, p. 297).

⁴ Se face aici referire la cetatea minții, din care trebuie izgonită pofta cea rea ce domnește acolo ca o stăpână.